

VENDIM
Nr. 58, datë 24.12.2012

NË EMËR TË REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË

Gjykata Kushtetuese e Republikës së Shqipërisë, e përbërë nga:

Bashkim Dedja	Kryetar i Gjykatës Kushtetuese		
Vladimir Kristo	Anëtar i	“	“
Xhezair Zaganjori	Anëtar i	“	“
Vitore Tusha	Anëtare e	“	“
Sokol Berberi	Anëtar i	“	“
Admir Thanza	Anëtar i	“	“
Altina Xhoxhaj	Anëtare e	“	“
Fatmir Hoxha	Anëtar i	“	“

me sekretare Edmira Babaj, në datën 9.5.2012, mori në shqyrtim në seancë gjyqësore me dyer të hapura çështjen nr. 14 Akti, që i përket:

KËRKUES: Musa Protoduari, Shkëlqim Protoduari përfaqësuar nga avokat Neshat Fana dhe avokat Arenc Berati, me prokurë të posaçme.

SUBJEKTI I INTERESUAR: Prokuroria e Përgjithshme, në mungesë.

OBJEKTI: Shfuqizimi, si antikushtetues, i vendimit nr. 31, datë 31.1.2000, të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë; vendimit nr. 222, datë 24.5.2000 të Gjykatës së Apelit Tiranë; vendimit nr. 43, datë 26.1.2001 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit); vendimit nr. 933, datë 17.12.2007 të Gjykatës së Apelit Tiranë dhe vendimit nr. 631, datë 13.11.2009 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit), dhe dërgimin e çështjes për shqyrtim në Gjykatën e Rrethit Gjyqësor Tiranë.

BAZA LIGJORE: Nenet 31, 42, 131/f dhe 134/1/g të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë; nenet 1, 3, 5, 6/1, 6/3 germat “c”, “d” dhe “e” të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut; nenet 2 dhe 4 të protokollit nr. 7 të Konventës Europiane për të Drejtat e Njeriut; nenet 27, 28, 29, 30, 39 dhe 42 të ligjit nr. 8577, datë 10.2.2000 “Për organizimin dhe funksionimin e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Shqipërisë”.

GJYKATA KUSHTETUESE

pasi dëgjoi relatorin e çështjes Fatmir Hoxha, përfaqësuesin e kërkuësve, i cili kërkoi pranimin e kërkesës, dhe pasi shqyrtoi çështjen në tërësi,

VËREN:

I

Rrethanat e çështjes

1. Mbështetur në aktet ndodhur në dosje, rezulton se Musa Protoduari dhe Shkëlqim Protoduari (kërkuësit) së bashku me disa të pandehur të tjerë kanë qenë të përfshirë në ngjarjen që ndodhi në datën 17 qershor 1997, në Urën Vajguore, në të cilën u shkatërrua një mjet i blinduar i policisë dhe mbetën të vrarë katër punonjës të policisë, u plagosën dy të tjerë dhe u vra dhe një civil.

2. Për këtë ngjarje kërkuësit dhe disa të pandehur të tjerë janë hetuar, gjykuar dhe dënuar në mungesë, me vendimin nr. 31, datë 31.1.2000 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë (referuar si vendimi nr. 31). Në këtë gjykim kërkuësit kanë qenë të mbrojtur nga një avokat i caktuar kryesisht nga gjykata, i cili nuk e ankimoi këtë vendim.

3. Kundër këtij vendimi është bërë ankim pranë Gjykatës së Apelit Tiranë vetëm nga përfaqësuesit e të pandehurve të tjerë. Kjo gjykatë, me vendimin nr. 222, datë 24.5.2000, vendosi të lërë në fuqi vendimin nr. 31 të sipërpërmendur.

4. Me vendimin nr. 43, datë 26.1.2001, Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë la në fuqi vendimin nr.

222 të lartpërmendur.

5. Sipas deklarimeve të kërkuësve, ata kanë qenë jashtë shtetit gjatë zhvillimit të gjykimeve të mësipërme dhe nuk kanë marrë asnjë njoftim për këto gjykime.

6. Kërkuësit shprehen se pasi kanë marrë dijeni për to, me anë të një prokure të hartuar përpara autoriteteve kanadeze, ata kanë caktuar një përfaqësues ligjor për të kërkuar rivendosjen në afat të ankimit kundër vendimit nr. 31 të Gjykatës së Rrethit Tiranë.

7. Me vendimin nr. 274 akti, datë 13.4.2007, Gjykata e Rrethit Gjyqësor Tiranë pranoi kërkesën dhe i rivendosi kërkuësit në afat për të bërë ankim kundër vendimit nr. 31.

8. Brenda afateve ligjore, përfaqësuesi i tyre ushtroi të drejtën e ankimit pranë Gjykatës së Apelit Tiranë e cila, me vendimin nr. 933, datë 17.12.2007, vendosi mospranimin e tij pa i hyrë shqyrtimit të çështjes në themel duke arsyetuar, së pari, se përfaqësuesi nuk gëzonte tagrat e nevojshme për të paraqitur ankim në emër kërkuësve dhe, së dyti, se meqenëse çështja ishte shqyrtuar njëherë në të gjitha shkallët e gjykimit atëherë vendimi ka marrë formë të prerë që prej vitit 2000, prandaj, në zbatim të nenit 147/2 të Kodit të Procedurës Penale, e drejta për të bërë rivendosje në afat i përket vetëm kërkuësve, pasi të arrestohen dhe të provojnë që nuk kanë pasur dijeni për vendimin gjyqësor.

9. Kundër këtij vendimi përfaqësuesi i kërkuësve ushtroi të drejtën e rekursit pranë Gjykatës së Lartë e cila, me vendimin nr. 00-2009-339(631), të datës 13.11.2009, vendosi mospranimin e tij me arsyetimin se nuk përmban shkaqe nga ato që parashikon neni 432 i Kodit të Procedurës Penale.

II

Pretendimet e palëve parashtruar Gjykatës Kushtetuese

10. ***Kërkuësit*** pretendojnë se vendimet objekt të kërkesës duhet të shfuqizohen si të papajtueshme me Kushtetutën, për arsye se janë marrë si rrjedhojë e zhvillimit të një procesi jo të rregullt ligjor. Këtë pretendim kërkuësit e argumentojnë në mënyrë të përmbledhur si më poshtë:

10.1 *Gjykatat janë kontradiktore në vendimet e tyre.* Kërkuësit janë dënuar pa prova dhe gjykatat janë mbështetur mbi thënie të dëshmitarit S.V., duke i konsideruar absolutisht të pavlefshme për disa të pandehur dhe të vlefshme për të pandehurit e tjerë.

Gjykata e Apelit gabon kur vlerëson se nuk duhet t'i hyjë shqyrtimit të çështjes në themel për shkak se përfaqësuesit e kërkuësve nuk kanë një prokurë të rregullt.

10.2 *Është cenuar e drejta për mbrojtje.* Mbrojtja e caktuar kryesisht nga Gjykata e Rrethit Gjyqësor Tiranë nuk ka qenë efektive, pasi nuk ka bërë asnjë kërkesë për prova apo ndonjë kërkesë tjetër në favor të kërkuësve dhe nuk ka argumentuar qëndrimet e saj.

Kërkuësit nuk kanë marrë dijeni, në rrugë zyrtare dhe procedurale, se po hetohen dhe gjykohen. Rrjedhimisht, në mbështetje të jurisprudencës së Gjykatës së Strasburgut dhe të vendimit nr. 30/2010 të Gjykatës Kushtetuese, prania e personit, si dhe caktimi i një përfaqësuesi ligjor, të zgjedhur prej tij, në seancën dëgjimore të akuzave të ngritura kundër tij është thelbësore për një proces të drejtë.

10.3 *Është cenuar e drejta e aksesit në gjykatë.* Gjykata e Apelit Tiranë, me vendimin nr. 933, datë 17.12.2007, në mënyrë të padrejtë ka refuzuar t'i futet çështjes në themel dhe të marrë në shqyrtim shkaqet e ankimit. Kjo shkelje nuk është rregulluar as nga Gjykata e Lartë në vendimin nr. 00-2009-339(631), të datës 13.11.2009. Gjykata e Apelit duhej t'i kishte hyrë themelit të çështjes, pasi, pas rivendosjes në afat, vendimi nr. 31 është bërë i cënueshëm sepse nuk është më i formës së prerë.

10.4 Marrëveshjet për riatdhesimin e të dënuarve parashikojnë rigjykimin që nga shkalla e parë e të dënuarit në mungesë.

11. ***Subjekti i interesuar***, përpara zhvillimit të seancës gjyqësore, i komunikoi me shkrim Gjykatës Kushtetuese prapësimet, që mund të paraqiten në mënyrë të përmbledhur si vijon:

11.1 Kërkuësit nuk legjitimohen për të kërkuar shfuqizimin si antikushtetues të vendimit nr. 222, datë 24.5.2000 të Gjykatës së Apelit Tiranë dhe vendimit nr. 43, datë 26.1.2001 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit), pasi në këto vendime ata nuk kanë qenë palë.

11.2 Kërkesa përpara Gjykatës Kushtetuese është paraqitur vetëm me firmë të avokatit Neshat

Fana, të cilit nuk i është deleguar me prokurë tagri për të paraqitur këtë kërkesë përpara Gjykatës Kushtetuese. Rrjedhimisht, kërkesa është paraqitur nga një person që nuk legjitimohet.

III

Vlerësimi i Gjykatës Kushtetuese

1. Mbi legjitimitimin e kërkuësve

12. Referuar prapësimeve të subjektit të interesuar, Gjykata Kushtetuese e Republikës së Shqipërisë (Gjykata) vlerëson se duhet të shqyrtojë çështjen e legjitimitimit të kërkuësve.

A. Mbi legjitimitimin e kërkuësve për të pretenduar shfuqizimin e vendimit nr. 222, datë 24.5.2000 të Gjykatës së Apelit Tiranë dhe vendimit nr. 43, datë 26.1.2001 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit)

13. Në zbatim të nenit 131, shkronja “f” të Kushtetutës “Gjykata Kushtetuese vendos për gjykimin përfundimtar të ankesave të individëve për shkeljen e të drejtave të tyre kushtetuese për një proces të rregullt ligjor”. Në zbatim të kësaj dispozite kushtetuese, një kërkuës legjitimohet për të paraqitur përpara Gjykatës Kushtetuese vetëm ato pretendime për të cilat provon se ka shteruar mjetet juridike. Gjykata Kushtetuese, në jurisprudencën e saj, ka vlerësuar se shterimi i mjeteve juridike nënkupton që ankuesi duhet të shfrytëzojë në rrugë normale mjetet juridike, të cilat janë të përshtatshme, të disponueshme dhe efikase për një çështje konkrete (Vendimet nr. 6, datë 31.3.2006 dhe nr. 27, datë 20.6.2007 të Gjykatës Kushtetuese). Shterimi i mjeteve të ankimit është trajtuar edhe nga jurisprudenca e GJEDNJ-së, e cila në çështjen “Qufaj kundër Shqipërisë” është shprehur se ankuesit duhet të përdorin mjetet ligjore, që sipas sistemit juridik të brendshëm, janë zakonisht në dispozicion të palëve dhe të mjaftueshme për të vënë në vend të drejtat e shkelura.

14. Shterimi i mjeteve është parakusht që duhet përmbushur nga ankuesi, i cili para se t’i drejtohet Gjykatës Kushtetuese, duhet të vërtetojë se ka përdorur të gjitha mjetet ligjore të njohura nga ligji dhe të mjaftueshme për të rivendosur të drejtat e shkelura.

15. Në çështjen konkrete, Gjykata konstaton se mbrojtja e kërkuësve, e caktuar kryesisht, nuk ka ankimuar vendimin nr. 31 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë. Për shqyrtimin e këtij vendimi Gjykata e Apelit Tiranë, me vendimin nr. 222, datë 24.5.2000, dhe Gjykata e Lartë, me vendimin nr. 43, datë 26.1.2001, janë vënë në lëvizje vetëm mbi ankimin dhe rekursin e të pandehurve të tjerë, të cilët kanë paraqitur vetëm pretendime dhe shkaqe në lidhje me pafajësinë e tyre përkatëse. Rezulton se, në mënyrë që kërkuësit të paraqisnin pretendimet dhe shkaqet në lidhje me pafajësinë e tyre, me vendimin e formës së prerë nr. 274 akti, datë 13.4.2007 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë, kërkuësit janë rivendosur në afat për të ushtruar të drejtën e ankimit kundër vendimit nr. 31. Gjykata vëren se kërkuësit e kanë ushtruar këtë të drejtë duke iu drejtuar me ankim Gjykatës së Apelit Tiranë dhe më pas kanë ushtruar të drejtën e rekursit përpara Gjykatës së Lartë.

16. Mbështetur në vendimet objekt kërkesë dhe në aktet ndodhur në dosjen gjyqësore, Gjykata vëren se kërkuësit nuk kanë bërë objekt të rekursit të tyre dhe të debatit gjyqësor pranë Gjykatës së Lartë çështjen e antikushtetutshmërisë së vendimit nr. 222, datë 24.5.2000 të Gjykatës së Apelit Tiranë dhe vendimit nr. 43, datë 26.1.2001 të Gjykatës së Lartë.

17. Rrjedhimisht, Gjykata vlerëson se kërkuësit nuk legjitimohen për të pretenduar përpara saj shfuqizimin e vendimit nr. 222, datë 24.5.2000 të Gjykatës së Apelit Tiranë dhe vendimit nr. 43, datë 26.1.2001 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit) pasi nuk kanë shteruar mjetet e përshtatshme juridike.

B. Mbi legjitimitimin e përfaqësuesit të kërkuësve për të paraqitur kërkesën përpara Gjykatës Kushtetuese

18. Gjykata Kushtetuese konstaton se përfaqësuesit e kërkuësve kanë tagra të plota për të paraqitur, në emër të të përfaqësuarve, kërkesën përpara Gjykatës Kushtetuese.

19. Mbështetur në “Prokurën e Posaçme”, datë 12 janar 2012, hartuar përpara autoriteteve

kanadeze dhe vërtetuar pranë Ambasadës së Republikës së Shqipërisë në Kanada, rezulton se përfaqësuesit e kërkuessve, avokati Neshat Fana dhe avokati Arenc Berati, kanë tagra të plota për të përpiluar, nënshkruar dhe paraqitur këtë kërkesë përpara Gjykatës Kushtetuese.

20. Për sa më sipër, Gjykata Kushtetuese vlerëson se prapësimi i dytë i subjektit të interesuar është i pabazuar.

2. Mbi themelin e kërkesës

21. Gjykata Kushtetuese, referuar natyrës së gjykimit kushtetues të kërkesave individuale, rikonfirmon qëndrimin se kontrolli i respektimit të standardeve kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, është funksion edhe i gjykatave të zakonshme, për më tepër i Gjykatës së Lartë. Një linjë e tillë lidhur me raportin ndërmjet juridiksionit kushtetues dhe juridiksionit të gjykatave të zakonshme, kur është rasti i shqyrtimit nga ana e Gjykatës Kushtetuese të kërkesave individuale, në bazë të nenit 131/f të Kushtetutës, udhëhiqet nga parimi i subsidiaritetit (komplementaritetit). Një qëndrim i ndryshëm do ta kthente Gjykatën Kushtetuese në një instancë të zakonshme, gjë që nuk është funksioni i saj (*vendimi nr. 4, datë 28.2.2006 i Gjykatës Kushtetuese*).

Në vijim të këtij vlerësimi, Gjykata analizon më poshtë pretendimet e ngritura.

A. Mbi standardin kushtetues sipas së cilit vendimet gjyqësore duhet të jenë të arsyetuara, logjike dhe jo kontradiktore

22. Gjykata vëren se kërkuessit parashtrojnë përpara saj se është cenuar standardi kushtetues sipas të cilit vendimet gjyqësore duhet të jenë të arsyetuara, logjike dhe jo kontradiktore, për shkak se janë dënuar mbi prova të konsideruara absolutisht të pavlefshme për disa të pandehur dhe të vlefshme për të pandehurit e tjerë.

23. Gjithashtu, në seancë gjyqësore (fq. 3 e procesverbalit), përfaqësuesit e kërkuessve parashtrojnë se standardi i mësipërm është cenuar edhe për shkak se Gjykata e Apelit Tiranë, në vendimin nr. 933, datë 17.12.2007, ka mbajtur një qëndrim jo logjik, duke konsideruar të parregullt një prokurë e cila është në fakt e rregullt.

24. Gjykata Kushtetuese ka theksuar se vendimi gjyqësor në çdo rast duhet të jetë logjik, i rregullt në formë dhe i qartë në përmbajtje. Në tërësinë e tij ai duhet konsideruar si një unitet, në të cilin pjesët përbërëse janë të lidhura ngushtësisht mes tyre. Ato duhet të jenë në shërbim dhe funksion të njëra-tjetrës. Argumentet e pjesës arsyetuese duhet të jenë të bazuara dhe të lidhura logjikisht, duke respektuar rregullat dhe ligjet e mendimit të drejtë. Ato duhet të formojnë një përmbajtje koherente brenda vendimit, i cili përjashton çdo kundërthënie apo kontradiksion të hapur ose të fshehtë. Këto argumente duhet të jenë gjithashtu, të mjaftueshme për të mbështetur dhe pranuar pjesën urdhëruese. Konkluzionet e pjesës arsyetuese duhet të bazohen jo vetëm në aktet ligjore, por edhe në parimet dhe rregullat që karakterizojnë mendimin e shëndoshë e logjik. Një arsyetim i saktë i vendimit është një mënyrë e sigurt që gjeneron legjitimitet në sytë e të interesuarve. Ky efekt do të jetë akoma më i madh nëse palët do ta përjetojnë këtë vendim si pasojë normale e një procesi të rregullt, në të gjithë komponentët e tij.

25. Nga ana tjetër, pjesa urdhëruese e vendimit të gjykatës duhet të jetë rezultat i natyrshëm i përfundimeve të arritura në pjesën arsyetuese. Ajo është sintezë e këtyre përfundimeve dhe si e tillë, në asnjë rast, nuk mund të jetë në kundërshtim me to. Vendimi që përmban ose lejon kontradiktën logjike, cenon rëndë dhënien e drejtësisë. Ai nuk mund të jetë i kuptueshëm dhe bindës dhe për pasojë nuk mund të zbatohet në praktikë. Një vendim i plotë dhe i kuptueshëm pasohet logjikisht edhe me vetë forcimin e sistemit gjyqësor. Ai kontribuon në shprehjen dhe thellimin e vlerave shoqërore që transmetohen përmes normave ligjore (*shih vendimin e GJK nr. 33, datë 8.12.2005*).

26. Gjykata vëren se e drejta e kërkuessve për të paraqitur ankim kundër vendimit nr. 31, pranë Gjykatës së Apelit Tiranë, është rivendosur në afat me vendimin e formës së prerë nr. 274 akti, datë 13.4.2007 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë. Nga shqyrtimi i dosjes gjyqësore (fq. 6) Gjykata vëren se me prokurën e datës 29 nëntor 2006, hartuar përpara autoriteteve kanadeze (vërtetuar më datë 4 dhjetor 2006 pranë ambasadës së Republikës së Shqipërisë në Otava, me shkresën nr. D91-06 Prot.), kërkuessit i kanë deleguar disa tagra avokatit Arenc Berati, ndër të cilat figuron e drejta për “[...]të bërë ankim kundër

çdo vendimi të marrë në kundërshtim me interesat e tyre nga gjykatat shqiptare, në të gjitha shkallët e gjykimit [...]”. Mbështetur në këtë prokurë, përfaqësuesi i kërkuesve paraqiti përpara Gjykatës së Apelit Tiranë ankim kundër vendimit nr. 31. Nga analiza e vendimit nr. 933, datë 17.12.2007 të Gjykatës së Apelit Tiranë, Gjykata Kushtetuese vëren se ky ankim nuk është shqyrtuar në themel, me arsyetimin se përfaqësuesve nuk u ishte deleguar me prokurë e drejta për të bërë ankim.

27. Gjykata vëren se kërkuesit i janë drejtuar me rekurs Gjykatës së Lartë, duke pretenduar, ndër të tjera, se ky vlerësim i Gjykatës së Apelit Tiranë rreth prokurës ishte jo logjik dhe kontradiktor. Gjykata e Lartë rezulton se nuk i ka dhënë përgjigje në vendimin e saj nr. 00-2009-339(631), të datës 13.11.2009, këtij pretendimi.

28. Gjykata Kushtetuese vlerëson se në përputhje me nenin 432 të Kodit të Procedurës Penale ishte detyrë e Gjykatës së Lartë që të verifikonte dhe shqyrtonte këtë pretendim, duke i dhënë një përgjigje të arsyetuar.

29. Në kushtet kur Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vendosur moskalimin e çështjes për shqyrtim në seancë plenare, pa arsyetuar në vendimin e tij pse pretendimet e kërkuesit nuk përmbajnë shkaqet e parashikuara në nenin 432 të Kodit të Procedurës Penale, Gjykata Kushtetuese, referuar rolit të Gjykatës së Lartë në kontrollin e respektimit të standardeve kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, nuk mund të investohet në ekzaminimin e pretendimeve të kërkuesve lidhur me vendimmarrjen e gjykatave më të ulëta, pa u shprehur më parë Gjykata e Lartë. Një qëndrim i ndryshëm do të ishte në kundërshtim me parimin e subsidiaritetit (komplementaritetit), duke e nxjerrë Gjykatën Kushtetuese jashtë funksionit të saj.

B. Mbi cenimin e së drejtës së mbrojtjes

30. Kërkuesit pretendojnë se u është cenuar e drejta e mbrojtjes, për shkak të mungesës së njoftimit se ata ishin objekt të një hetimi dhe gjykimi penal, si dhe për shkak të mosgarantimit të një mbrojtjeje efektive nga ana e mbrojtësit të caktuar kryesisht.

i. Mbi cenimin e së drejtës së mbrojtjes për shkak të mungesës së njoftimeve

31. Gjykata Kushtetuese vëren se kërkuesit janë hetuar, gjykuar dhe dënuar në mungesë.

32. Gjykata ka vlerësuar se e drejta e një personi të akuzuar, për të qenë i pranishëm në seancën dëgjimore të akuzave të ngritura kundër tij, është thelbësore për një proces të drejtë. Kjo e drejtë përfshin jo vetëm praninë fizike, por edhe aftësinë për të dëgjuar dhe ndjekur procedimet, për të kuptuar provat dhe argumentet, për të orientuar përfaqësuesit ligjorë dhe për të dhënë fakte. Edhe pse nuk është absolute, e drejta e çdokujt, të akuzuar për një vepër penale, për t’u mbrojtur efektivisht nga një mbrojtës ligjor, është një nga kriteret kryesore të gjykimit të drejtë. Një person i akuzuar penalisht nuk e humb këtë të drejtë thjesht për faktin se ai nuk ndodhet vetë personalisht në gjyq (*shih vendimin nr. 45, datë 10.10.2011 të Gjykatës Kushtetuese*).

33. Sipas praktikës së kësaj Gjykate, si dhe të GJEDNJ-së, është detyrë e autoriteteve shtetërore përkatëse që të njoftojnë në mënyrë rigoroze, konform kërkesave procedurale, të pandehurin ndaj të cilit ka filluar një proces penal, pasi vetëm në këtë mënyrë mund të arrihet në përfundimin se i pandehuri ka hequr dorë me vullnetin e tij të lirë nga pjesëmarrja në gjykim. Vërtetimi i këtyre fakteve, sipas Gjykatës, është detyrë e organeve kompetente. Me këtë detyrim të organeve përkatëse shtetërore, për të njoftuar në mënyrë rigoroze të pandehurin dhe për të provuar se ai i fshihet drejtësisë, është e lidhur e drejta e tij për të marrë pjesë në gjykim, si dhe e drejta e gjykatës për të vendosur për gjykimin e tij në mungesë, kur janë respektuar në mënyrë rigoroze dispozitat për njoftimin (*shih vendimin e Gjykatës Kushtetuese nr. 45, datë 10.10.2011*).

34. Gjykata vëren, mbështetur në vendimet objekt kërkese, se ngjarja për të cilën kërkuesit janë dënuar, është zhvilluar gjatë trazirave civile që ndodhën në vitin 1997. Pak kohë përpara kësaj ngjarjeje rezultojnë të jenë kryer sulme me armë ndaj banesës së kërkuesve dhe menjëherë pas ngjarjes banesa e tyre është pushtuar nga një turmë njerëzish. Kërkuesit pretendojnë se për shkak të këtyre ngjarjeve janë larguar menjëherë nga Shqipëria dhe për këtë arsye nuk mund të kishin dijeni për procesin që po zhvillohej ndaj tyre në mungesë.

35. Gjykata vëren se kërkuesit, gjatë gjykimit të zakonshtëm pas rivendosjes në afat të së drejtës së ankimit, kanë ngritur, nëpërmjet përfaqësuesve të tyre, pretendimin se janë hetuar, gjykuar dhe dënuar,

edhe pse në asnjë rast nuk janë njoftuar sipas rregullave procedurale. Kërkuesit i janë referuar faktit që në dosjen gjyqësore nuk ndodhet asnjë dokument në lidhje me njoftimin e tyre.

36. Gjykata vlerëson se edhe pse ky pretendim i kërkuesve përbën një aspekt të rëndësishëm kushtetues të procesit të rregullt ligjor, Gjykata e Lartë nuk është shprehur në lidhje me të. Në këto kushte, Gjykata, referuar rolit të Gjykatës së Lartë në kontrollin e respektimit të standardeve kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, çmon se ajo duhet të shprehej për qëndrimin e saj lidhur me pretendimin e mësipërm.

ii. Mbi cenimin e të drejtës për një mbrojtje efektive

37. Kërkuesit pretendojnë se gjatë gjykimit të çështjes së tyre nga Gjykata e Rrethit Gjyqësor Tiranë, mbrojtësi i caktuar kryesisht nga ajo gjykatë nuk u ka garantuar atyre një mbrojtje efektive.

38. Gjykata vlerëson të nevojshme të ritheksojë se funksioni i saj, në kuptim të nenit 131/f të Kushtetutës, është që të bëjë gjykimin përfundimtar të kërkesave të individëve për shkeljen e të drejtave të tyre kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, pasi të jenë shteruar të gjitha mjetet juridike për mbrojtjen e këtyre të drejtave.

39. Gjykata Kushtetuese, në jurisprudencën e saj, ka vlerësuar se shterimi i mjeteve juridike nënkupton që ankuesi duhet të shfrytëzojë në rrugë normale mjetet juridike, të cilat janë të përshtatshme, të disponueshme dhe efikase për një çështje konkrete (vendimet nr. 6, datë 31.3.2006 dhe nr. 27, datë 20.6.2007 të Gjykatës Kushtetuese). Shterimi i mjeteve të ankimit është trajtuar edhe nga jurisprudenca e GJEDNJ-së, e cila në çështjen “Qufaj kundër Shqipërisë” është shprehur se ankuesit duhet të përdorin mjetet ligjore, që sipas sistemit juridik të brendshëm, janë zakonisht në dispozicion të palëve dhe të mjaftueshme për të vënë në vend të drejtat e shkelura.

40. Shterimi i mjeteve është parakusht që duhet përmbushur nga ankuesi, i cili para se t’i drejtohet Gjykatës Kushtetuese, duhet të vërtetojë se ka përdorur të gjitha mjetet ligjore të njohura nga ligji dhe të mjaftueshme për të rivendosur të drejtat e shkelura.

41. Gjykata vëren, mbështetur në dosjen gjyqësore, se në rastin në shqyrtim kërkuesit nuk kanë ngritur këtë pretendim në rekursin drejtuar Gjykatës së Lartë.

42. Në këto kushte, Gjykata vlerëson se kërkuesit nuk kanë shteruar mjetet ligjore që kishin në dispozicion për të rivendosur këtë të drejtë dhe, për pasojë, nuk mund të paraqesin për shqyrtim këtë pretendim përpara saj.

C. Mbi cenimin e së drejtës për akses në gjykatë

43. Gjykata Kushtetuese i ka dhënë plotësisht substancë së drejtës për t’iu drejtuar gjykatës (e drejta e aksesit). Gjykata ka vlerësuar në mënyrë të vazhdueshme se neni 42, paragrafi 2 i Kushtetutës parashikon se kushdo, për mbrojtjen e të drejtave, të lirive dhe interesave të tij kushtetuese dhe ligjore, ose në rastin e akuzave të ngritura kundër tij, ka të drejtën e një gjykimi të drejtë dhe publik, brenda një afati të arsyeshëm, nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme e caktuar me ligj. Gjykata ka vlerësuar edhe më parë se “Administrimi i mirë i drejtësisë fillon me garancinë që një individ të ketë akses në gjykatë për t’i siguruar atij të gjitha aspektet e një forme gjyqësore të shqyrtimit të çështjes. Aksesit në gjykatë duhet të jetë substantiv dhe jo thjesht formal. E drejta për t’iu drejtuar gjykatës është një nga aspektet e të drejtës për gjykim, e sanksionuar në nenin 42 të Kushtetutës. Mohimi i të drejtës për t’iu drejtuar gjykatës dhe për të marrë një përgjigje përfundimtare prej saj për pretendimet e ngritura, përbën cenim të së drejtës themelore për një proces të rregullt ligjor” (shih vendimet e GJK nr. 14, datë 3.6.2009 dhe nr. 4, datë 23.2.2011).

44. E drejta e aksesit në gjykatë mund t’i nënshtrohet kufizimeve deri në atë masë sa ato të mos cenojnë thelbin e kësaj të drejte. Në rast se mohohet një e drejtë e tillë, procesi konsiderohet i parregullt, sepse aksesit në gjykatë është, para së gjithash, një kusht kryesor për të realizuar mbrojtjen e të drejtave të tjera. Shteti i së drejtës nuk mund të konceptohet pa u njohur individëve të drejtën dhe mundësinë për t’iu drejtuar gjykatës (vendimi i GJK nr. 18, datë 8.7.2009). Megjithatë, e drejta e aksesit nuk konsiderohet e mohuar apo e kufizuar nëse vetë sjellja apo veprimet e subjektit janë në origjinë të mohimit apo kufizimit.

45. Gjykata në rastin në shqyrtim konstaton se Gjykata e Apelit Tiranë, në vendimin nr. 933, datë 17.12.2007, ka vlerësuar se nuk duhet t’i hyjë shqyrtimit të çështjes në themel dhe, për pasojë, ankimi i

kërkuesve nuk duhet pranuar për shkak se është paraqitur nga një përfaqësues pa tagra. Gjykata, referuar rekursit të paraqitur pranë Gjykatës së Lartë, vëren se kërkuesit kanë ngritur pretendimin se kjo vendimmarrje e Gjykatës së Apelit Tiranë u ka cenuar të drejtën kushtetuese të aksesit në Gjykatë, për shkak se përfaqësuesi gëzonte tagra të plota për të paraqitur ankimin. Gjykata Kushtetuese, mbështetur në standardet kushtetuese të sipërpërmendura, vëren se pretendimi i kërkuesit mbi arsyetimin e Gjykatës së Apelit, edhe pse përfshihet në parashikimet e nenit 432 të Kodit të Procedurës Penale, nuk rezulton të ketë marrë një përgjigje të arsyetuar nga Gjykata e Lartë.

46. Gjykata vlerëson se ky pretendim i kërkuesve përbën një aspekt të rëndësishëm të procesit të rregullt ligjor dhe për këtë arsye rritet se ishte detyrë e Gjykatës së Lartë që të shprehej me një arsyetim të detajuar pse ky pretendim, në kundërshtim me sa parashtrojnë kërkuesit, nuk përfshihej tek shkaqet e parashikuara në nenin 432 të Kodit të Procedurës Penale dhe procesi është i rregullt nga pikëpamja kushtetuese.

D. Mbi pretendimin se marrëveshjet për riatdhesimin e të dënuarve parashikojnë rigjykimin që nga shkalla e parë e të dënuarit në mungesë

47. Në përputhje me nenin 131/f të Kushtetutës individët mund t'i drejtohen Gjykatës Kushtetuese vetëm për mbrojtjen e të drejtave të tyre kushtetuese për proces të rregullt ligjor.

48. Gjykata thekson se zbatimi ose jo i një marrëveshjeje ndërkombëtare nuk përbën në vetvete cenim të së drejtës së një individi për proces të rregullt ligjor. Individi, në kuptimin e dispozitës kushtetuese të sipërpërmendur, duhet të përcaktojë standardet e procesit të rregullt ligjor që pretendon se i janë cenuar. Gjykata vëren se kërkuesit nuk kanë identifikuar standardin kushtetues të procesit të rregullt ligjor që sipas tyre u është cenuar nga moszbatimi i marrëveshjeve për riatdhesimin e të dënuarve.

49. Për pasojë, Gjykata vlerëson se kërkuesit nuk e kanë argumentuar këtë pretendim në nivel kushtetues.

50. Në përfundim, Gjykata, referuar natyrës së gjykimit kushtetues të kërkesave individuale, thekson qëndrimin e saj se kontrolli i respektimit të standardeve kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, është funksion edhe i gjykatave të zakonshme, e aq më tepër i Gjykatës së Lartë. Prandaj Gjykata e Lartë për pretendimet e ngritura nga kërkuesi duhet të mbante një qëndrim të shprehur lidhur me to, në funksion të rolit të saj në kontrollin dhe respektimin e standardeve kushtetuese nga gjykatat më të ulëta.

51. Gjykata vlerëson se në kushtet kur Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë ka vendosur moskalimin e çështjes për shqyrtim, pa arsyetuar në vendimin e tij pse pretendimet e kërkuesit nuk përmbajnë shkaqet e parashikuara në nenin 432 të KPP-së, apo pse procesi gjyqësor ndaj tij, në kundërshtim me sa pretendon kërkuesi, është i rregullt nga pikëpamja kushtetuese, Gjykata Kushtetuese nuk i mbetet gjë tjetër veçse të shprehet vetëm për shfuqizimin e vendimit të Kolegjit përkatës të Gjykatës së Lartë, i cili nuk i ka dhënë përgjigje pretendimeve të kërkuesit.

52. Për rrjedhojë, Gjykata Kushtetuese vlerëson se vendimi i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë është rezultat i një procesi të parregullt ligjor dhe si i tillë duhet të shfuqizohet.

PËR KËTO ARSYE,

Gjykata Kushtetuese e Republikës së Shqipërisë, në mbështetje të neneve 72 e vijues të ligjit nr. 8577, datë 10.2.2000 “Për organizimin dhe funksionimin e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Shqipërisë”, me shumicë votash,

VENDOSI:

- Shfuqizimin, si të papajtueshëm me Kushtetutën, të vendimit nr. 631, datë 13.11.2009 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit).¹
- Dërgimin e çështjes për rishqyrtim në Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë.
- Rrëzimin për kërkimet e tjera.

¹ Kryetari dhe gjyqtarët S. Berberi dhe F. Hoxha janë shprehur me Mendim Paralel.

- Ky vendim është përfundimtar, i formës së prerë dhe hyn në fuqi ditën e botimit në Fletoren Zyrtare.

Anëtarë pro: Bashkim Dedja (kryetar), Xhezair Zaganjori, Vladimir Kristo, Admir Thanza Sokol Berberi, Fatmir Hoxha, Altina Xhoxhaj
Anëtare kundër: Vitore Tusha

MENDIM PARALEL

1. Gjykata Kushtetuese ka pranuar pjesërisht kërkimet shtruar para saj, duke shfuqizuar si të papajtueshëm me Kushtetutën vendimin nr. 631, datë 13.11.2009 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit) dhe dërgimin e çështjes për rigjykim në po atë gjykatë, me arsyetimin se respektimi i parimit të subsidiaritetit (komplementaritetit) imponon që Gjykata Kushtetuese duhet të investohet me shqyrtimin e pretendimeve të kërkuësve, vetëm pasi të jetë shprehur më parë Gjykata e Lartë. Për pasojë, Gjykata e Lartë duhej të investohej në ekzaminimin e pretendimeve të ngritura në rekurs dhe të mbante një qëndrim të shprehur lidhur me to.

2. Në qëndrimin përfundimtar pajtohem me vendimin e shumicës për shfuqizimin e vendimit nr. 631, datë 13.11.2009 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit), por vlerësojmë se edhe pretendimi për shfuqizimin e vendimit nr. 933, datë 17.12.2007 të Gjykatës së Apelit Tiranë, për shkak se ka cenuar të drejtën e aksesit, duhej pranuar, ndaj e çmojmë të rëndësishme të shprehemi me mendim paralel.

3. Gjykata Kushtetuese është shprehur se neni 42, paragrafi 2 i Kushtetutës parashikon se kushdo, për mbrojtjen e të drejtave, të lirive dhe interesave të tij kushtetuese dhe ligjore ose në rastin e akuzave të ngritura kundër tij ka të drejtën e një gjykimi të drejtë dhe publik, brenda një afati të arsyeshëm, nga një gjykatë e pavarur dhe e paanshme e caktuar me ligj. Gjykata ka vlerësuar edhe më parë se *“Aksesi në gjykatë duhet të jetë substantiv dhe jo thjesht formal. Mohimi i të drejtës për t’iu drejtuar gjykatës dhe për të marrë një përgjigje përfundimtare prej saj për pretendimet e ngritura, përbën cenim të së drejtës themelore për një proces të rregullt ligjor* (shih vendimet e Gjykatës Kushtetuese nr. 14, datë 3.6.2009 dhe nr. 7, datë 11.3.2008).

4. Në vendimin nr. 933, datë 17.12.2007, Gjykata e Apelit (fq. 6 e vendimit) ka vlerësuar se *“nuk duhet t’i hyjë shqyrtimit të çështjes”* për faktin se ankimi i paraqitur nga avokati përfaqësues i kërkuësve *“është një ankim për të cilin ai ëavokati] nuk ka të drejtë ta paraqesë. Sipas prokurës të lëshuar nga të pandehurit ëkërkuësit] rezulton, se ai ka të drejtë të përfaqësojë të pandehurit vetëm me objekt rishikim vendimi para gjykatave shqiptare dhe asnjë të drejtë tjetër. Kështu që shihet qartë që ankimi është bërë nga një person i palegjitimuar”*.

5. Në mendimin tonë, arsyetimi i mësipërm i Gjykatës së Apelit u ka mohuar kërkuësve të drejtën për të pasur një akses substantiv në gjykatë. Mbështetur në prokurën në fjalë, vërejmë se Gjykata e Apelit Tiranë ka bërë një lexim haptazi të gabuar të saj. Referuar kësaj prokure të përgjithshme të datës 29.11.2006, bërë përpara autoriteteve kanadeze, rezulton se (paragrafi 6) kërkuësit i kanë dhënë *“tagra të plota që të paraqesë kërkesa, padi ose kundërpadi, të bëjë ankim për çdo vendim të marrë në kundërshtim me interesat tona nga gjykatat shqiptare në të gjitha shkallët e gjykimit të përcaktuara në ligj, nga organet e administratës shtetërore, apo çdo person juridik ose privat”*.

6. Më tej, mendojmë gjithashtu se arsyetimi i Gjykatës së Apelit Tiranë është kontradiktor dhe jo logjik. Gjykata Kushtetuese (shih vendimin nr. 33, datë 8.12.2005) është shprehur se vendimi gjyqësor në çdo rast duhet të jetë logjik, i rregullt në formë dhe i qartë në përmbajtje. Arsyetimi i vendimit nuk duhet të përmbajë asnjë kundërthënie apo kontradiksion të hapur ose të fshehtë. Pjesa arsyetuese duhet të jetë e mjaftueshme për të mbështetur dhe pranuar pjesën urdhëruese.

7. Në mendimin tonë, Gjykata e Apelit, kur konstaton në vendim (paragrafi i fundit i faqes 5) se *“Të pandehurit [...] me prokurën e tyre të lëshuar në dt. 29.11.2006, hartuar përpara autoriteteve kanadeze, i kanë dhënë të drejtë avokatëve të tyre të marrin dijeni në lidhje me vendimin dhe të bëjnë ankim”*, nuk nxjerr konkluzionet që imponohen logjikisht nga ky konstatim, pasi shprehet se (fq. 6 e

vendimit) “*Sipas prokurës së lëshuar nga të pandehurit [kërkuesit] rezulton, se ai [avokati] ka të drejtë të përfaqësojë të pandehurit vetëm me objekt rishikim vendimi para gjykatave shqiptare dhe asnjë të drejtë tjetër*”. Vërejmë se ekziston një kontradiksion logjik ndërmjet këtyre dy konstatimeve për shkak se Gjykata e Apelit Tiranë nuk mund që për të njëjtën prokurë të konstatojë se avokatëve u është deleguar e drejta për të bërë ankim dhe më tej të konstatojë se, po kjo prokurë, i ka deleguar avokatëve të drejta përfaqësimi vetëm në lidhje me procese për rishikim vendimi.

8. Për sa parashtruam më sipër, jemi të mendimit se Gjykata e Apelit, me një arsyetim haptazi të gabuar, kontradiktor dhe jologjik i ka mohuar kërkuesve të drejtën e aksesit në Gjykatë. Për këtë arsye, mendojmë se vendimi nr. 933, datë 17.12.2007 i Gjykatës së Apelit Tiranë duhet të shfuqizohet për shkak se është marrë si pasojë e një procesi jo të rregullt ligjor.

Anëtarë: Bashkim Dedja (kryetar), Fatmir Hoxha, Sokol Berberi

MENDIM PAKICE

Jam kundër qëndrimit të shumicës, lidhur me pranimin e kërkesës së paraqitur nga kërkuesit Musa Protoduari dhe Shkëlqim Protoduari për shfuqizimin e vendimit të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, për arsyet si vijon:

1. Kërkuesit, duke pretenduar se procesi gjyqësor i themelit dhe ai i rivendosjes në afat të ankimit janë zhvilluar në shkelje të standardeve të procesit të rregullt ligjor, i janë drejtuar Gjykatës Kushtetuese, duke kërkuar shfuqizimin si antikushtetuese të vendimeve të dhëna gjatë të dy proceseve gjyqësore. Konkretisht, kërkuesit kundërshtojnë vendimet nr. 31, datë 31.1.2000 të Gjykatës së Rrethit Gjyqësor Tiranë, nr. 222, datë 24.5.2000 të Gjykatës së Apelit Tiranë dhe nr. 43, datë 26.1.2001 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit), të cilat janë marrë nga gjykatat e juridiksionit të zakonshëm në përfundim të shqyrtimit në themel të çështjes penale në ngarkim të tyre dhe, në përfundim, Musa Protoduari është deklaruar fajtor për veprat penale të “krijimit dhe marrjes pjesë në bandat e armatosura”, të “vrasjes në rrethana të tjera cilësuese”, të “heqjes së paligjshme të lirisë” dhe, në zbatim të nenit 55 të Kodit Penal, është dënuar me burgim të përjetshëm, kurse Shkëlqim Protoduari është deklaruar fajtor për veprat penale të “krijimit dhe marrjes pjesë në bandat e armatosura”, të “heqjes së paligjshme të lirisë” dhe, në zbatim të nenit 55 të KP-së, është dënuar me 13 vjet burgim. Gjatë këtij procesi gjyqësor kërkuesit janë hetuar, gjykuar e dënuar në mungesë dhe kanë qenë të përfaqësuar nga mbrojtës i caktuar kryesisht nga gjykata.

2. Nga materialet e dosjes gjyqësore rezulton se kërkuesit janë larguar gjatë trazirave të vitit 1997 dhe janë rezidentë në Kanada. Ata kanë marrë dijeni për procesin gjyqësor penal të përfunduar *in absentia*, për veprat penale në ngarkim dhe masat përkatëse të dënimit në fund të vitit 2006 dhe, në datën 29.11.2006, kanë hartuar një prokurë të përgjithshme duke caktuar mbrojtësin e tyre. Ky i fundit, në datën 11.12.2006 ka paraqitur kërkesë për rivendosje në afat të ankimit, kërkesë e cila është pranuar nga Gjykata e Rrethit Gjyqësor Tiranë, me vendimin nr. 274, datë 13.4.2007. Gjykata e Apelit Tiranë, me vendimin nr. 933, datë 17.12.2007, ka vendosur mospranimin e ankimit të kërkuesve, duke u bazuar në dy argumente, së pari, “*Gjykata nuk mund t’i hyjë shqyrtimit të çështjes për faktin se ankimi është paraqitur nga avokati ...i cili, sipas prokurës, ka të drejtë të përfaqësojë të pandehurit vetëm me objekt rishikim vendimi. Kështu, shihet qartë se ankimi është bërë nga një person i palegjitimuar*” dhe, së dyti: “*kjo çështje është shqyrtuar njëherë në të gjitha shkallët e gjyqimit dhe vendimi ka marrë formë të prerë prej vitit 2000*”. Gjykata e Lartë, me vendimin nr. 00-2009-339(631), datë 13.11.2009, vendosi mospranimin e rekursit të paraqitur nga kërkuesit me arsyetimin se nuk përmban shkaqe nga ato që parashikon neni 432 i Kodit të Procedurës Penale.

A. Në lidhje me legjitimitimin

3. Shumica, paraprakisht, analizon legjitimitimin e kërkuesve për të vënë në lëvizje juridiksionin kushtetues lidhur me procesin gjyqësor që ka shqyrtuar çështjen në themel gjatë periudhës kohore 2000-2001. Shumica konstaton se kërkuesit nuk kanë bërë objekt të rekursit të tyre dhe të debatit gjyqësor pranë Gjykatës së Lartë çështjen e antikushtetutshmërisë së vendimit nr. 222, datë 24.5.2000 të Gjykatës

së Apelit Tiranë dhe vendimit nr. 43, datë 26.1.2001 të Gjykatës së Lartë. Bazuar në këtë konsideratë, shumica arrin në përfundimin se kërkuessit nuk legjitimohen për të pretenduar përpara saj shfuqizimin e vendimit nr. 222, datë 24.5.2000 të Gjykatës së Apelit Tiranë dhe vendimit nr. 43, datë 26.1.2001 të Gjykatës së Lartë (dhoma e këshillimit), pasi nuk kanë shteruar mjetet e përshtatshme juridike.

4. Në jurisprudencën e saj të vazhdueshme, Gjykata Kushtetuese rithekson se çështja e legjitimitetit të kërkuessit lidhet drejtpërdrejt me inicimin e një procesi kushtetues. Individi, në kuptim të neneve 131, shkronja “f” dhe 134, pika 1, shkronja “g” dhe pika 2 të Kushtetutës, mund të vërë në lëvizje këtë Gjykatë për çështje që lidhen me interesat e tij, kur pretendon se i janë cenuar të drejtat kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, pasi të ketë shteruar të gjitha mjetet juridike. Kërkesat e individit për shkeljen e të drejtave kushtetuese paraqiten jo më vonë se 2 vjet nga konstatimi i shkeljes, rregull ky i parashikuar nga neni 30, pika 2 e ligjit nr. 8577, datë 10.2.2000 “Për organizimin dhe funksionimin e Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Shqipërisë”.

5. Kërkesat e mësipërme janë trajtuar nga jurisprudenca kushtetuese si elemente përbërëse të legjitimitetit të kërkuessit, konkretisht, legjitimiteti *ratione personae*, *ratione materiae* dhe *ratione tempore*. Respektimi i afatit kohor të parashikuar nga ligji organik i Gjykatës Kushtetuese është elementi i parë që duhet vlerësuar për legjitimitetin e kërkuessit, çfarë nënkupton se edhe në rast se një individ legjitimohet *ratione personae*, pasi pretendimet e tij përfshihen në rregullimin kushtetues të neneve 131/f dhe 134/g të Kushtetutës, *ratione materiae*, pasi pretendimet e kërkuessit janë *prima facie* në kompetencë të Gjykatës Kushtetuese, nëse kërkesa paraqitet jashtë afatit 2-vjeçar, atëherë kërkuessi nuk legjitimohet të vërë në lëvizje juridiksionin kushtetues.

6. Në vështrim të sa më sipër, mendoj se arsytimi i shumicës jo vetëm bie ndesh me qëndrimin e jurisprudencës kushtetuese lidhur me kërkesat që duhet të plotësojë paraprakisht kërkuessi për t’u legjitimuar, por është edhe kontradiktor me rrethanat e çështjes. Edhe pse shumica parashtron si fakt të provuar se hetimi, gjykimi dhe dënimi i kërkuessve është zhvilluar *in absentia* dhe në prani të mbrojtësit kryesisht, arrin në përfundimin se ata nuk kanë shteruar mjetet juridike në dispozicion për të kundërshtuar vendimet gjyqësore të dhëna gjatë shqyrtimit në themel të akuzës penale.

7. Mendoj se arsytimi i shumicës është tërësisht i gabuar dhe jo në përputhje me standardet e gjykimit të të pandehurve në mungesë, kur këta të fundit janë mbrojtur nga mbrojtës kryesisht. Të arrish në përfundimin se kërkuessit e gjykuar në mungesë dhe të mbrojtur nga mbrojtës i caktuar kryesisht, nuk kanë shteruar mjetet e ankimit për faktin se nuk është bërë ankim në emër të tyre në Gjykatën e Apelit dhe në Gjykatën e Lartë, edhe pse procesi në këto gjykata është zhvilluar edhe ndaj kërkuessve, do të thotë t’u kërkohe të gjykuarve, në mungesë, të ushtrojnë ankim ose rekurs kundër një vendimi të marrë në përfundim të një procesi gjyqësor për të cilin nuk kanë dijeni. Po ashtu, do të thotë që të drejtën e ankimit, e cila është e drejtë kushtetuese ngushtësisht vetjake e të pandehurit, t’ia njohësh mbrojtësit të caktuar kryesisht, tagrat përfaqësuese të të cilit janë të kufizuara, për sa kohë nuk ka shprehje të vullnetit të të pandehurit personalisht, apo përmes familjarëve të tij.

8. Shumica, para së gjithash, duhet t’i jepte përgjigje të argumentuar pyetjes nëse në rastet e pretendimit për padijeni të procesit gjyqësor të zhvilluar, a është e mundur të kërkohe shterim mjeteesh apo duhet të kontrollohet respektimi i rregullave dhe kriterëve mbi të cilat duhet të zhvillohet gjykimi në mungesë, për faktin se provueshmëria e dijenisë ose padijenisë së të gjykuarit në mungesë janë përcaktuese të shterimit ose jo të mjeteve juridike në dispozicion.

9. Kriteret e gjykimit në mungesë të të akuzuarit, të përcaktuara nga Komiteti i Ministrave të Këshillit të Europës në Rezolutën (75), u rekomandojnë shteteve anëtare që të mbajnë parasysh nëntë rregulla minimale: i) askush nuk duhet të gjykohe pa pasur një thirrje për gjyq në kohë; ii) kjo thirrje për gjyq duhet të ketë të sanksionuara edhe pasojat nëse i akuzuari nuk vjen në gjykim; iii) kur gjykata vëren se edhe pse i akuzuari është njoftuar dhe nuk është paraqitur, ajo, nëse çmon se prania e tij në proces është e pazëvendësueshme ose beson se i akuzuari është penguar të paraqitet, duhet të vendosë shtyrjen e procesit; iv) i akuzuari nuk duhet të gjykohe në mungesë, nëse është e mundur të transferohen procedimet te një shtet tjetër ose të aplikohet për ekstradim; v) kur i akuzuari gjykohe në mungesë, provat duhet të merren në mënyrë të zakonshme dhe mbrojtja duhet të ketë të drejtë të ndërhyjë; vi) një vendim gjykate, i dhënë në mungesë, duhet t’i njoftohet personit sipas rregullave për njoftimet dhe

marrjes dijeni brenda afatit të parashikuar për apelim. Ky afat duhet të fillojë që nga dita e marrjes dijeni efektivisht të personit, përveçse kur ai qëllimisht i fshihet drejtësisë; vii) çdo personi të gjykuar në mungesë, duhet t'i jepet e drejta për apelim, me çdo lloj mjeti ligjor që do t'i ishte dhënë sikur ai të ishte i pranishëm; viii) për personin e gjykuar në mungesë, të cilit nuk i është bërë njoftimi në mënyrën e duhur, duhet të ketë një mjet ankimi që t'i mundësojë atij shfuqizimin e vendimit; ix) një person i gjykuar në mungesë, por që njoftimi i është bërë në rregull, duhet të ketë të drejtën e një rigjykimi në mënyrën e zakonshme, nëse ai mund të provojë mungesën e tij para gjykatës për arsye të pavarura nga vullneti i tij.

10. Ndryshe nga sa argumenton shumica, mendoj se shkak i moslegjitimit të kërkuësve nuk është mosshërimi i mjeteve juridike të përshtatshme, por moslegjitimimi i tyre *ratione tempore* për shfuqizimin e vendimeve të procesit gjyqësor të shqyrtimit të çështjes në themel, të marra në periudhën kohore 2000 – 2001. Ndonëse kërkuësit janë vënë në dijeni për procesin gjyqësor në vitin 2006, kërkesa është paraqitur në Gjykatën Kushtetuese në datën 28.9.2011, pra jashtë afatit 2-vjeçar të parashikuar në nenin 30, pika 2 e ligjit organik.

B. Në lidhje me themelin

11. Ndaj mendim të ndryshëm me shumicën edhe në lidhje me themelin e çështjes. Nga përmbajtja e vendimit konstatohet se shumica, pasi analizon se pretendimet e kërkuësve për cenimin e së drejtës së mbrojtjes për shkak të mungesës së njoftimeve, të standardit kushtetues të arsyetimit të vendimit, të së drejtës së aksesit në gjykatë, arrin në përfundimin se: *“pretendimet e parashtruara nga kërkuësit duhet të ishin marrë në konsideratë nga Gjykata e Lartë, pasi referuar rolit të saj në kontrollin e respektimit të standardeve kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, ajo duhet të shprehej për qëndrimin e saj lidhur me këto pretendime. Vendimi i Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë është rezultat i një procesi të parregullt ligjor dhe, si i tillë, duhet të shfuqizohet”*.

12. Shumica është përpjekur t'u japë përgjigje të gjitha pretendimeve të parashtruara nga mbrojtësi i kërkuësve, por në mënyrë të gabuar nuk bën, paraprakisht, dallimin midis pretendimeve që kanë të bëjnë me procesin e zgjidhjes së çështjes në themel dhe pretendimeve që kanë të bëjnë me procesin e rivendosjes në afat të ankimit. Nga pikëpamja kushtetuese, analizimi nga ana e shumicës i pretendimeve që kanë të bëjnë me procesin e themelit si e drejta e mbrojtjes për shkak të mungesës së njoftimeve dhe e drejta e mbrojtjes efektive, është i gabuar, pasi siç e kam shprehur edhe më lart, kërkuësit nuk legjitimohen *ratione tempore*.

13. Shumica është kontradiktore në arsyetimin e vendimit për faktin se merr në shqyrtim pretendimin për cenimin e së drejtës së mbrojtjes gjatë gjykimit në mungesë, edhe pse ky pretendim ka të bëjë me procesin e gjykimit në themel të çështjes, për kundërshtimin e të cilit paraprakisht ka dalë në përfundimin se kërkuësit nuk kanë shteruar mjetet juridike. Shumica vlerëson se *“ky pretendim i kërkuësve përbën një aspekt të rëndësishëm kushtetues të procesit të rregullt ligjor ... në këto kushte, referuar rolit të Gjykatës së Lartë në kontrollin e respektimit të standardeve kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, çmon se ajo duhet të shprehej për qëndrimin e saj lidhur me pretendimin e mësipërm”*.

14. Gjithashtu, shumica, gjatë shqyrtimit të pretendimit për cenimin e standardit kushtetues të arsyetimit, konstaton se *“nga analiza e vendimit nr. 933, datë 17.12.2007 të Gjykatës së Apelit Tiranë, Gjykata Kushtetuese vëren se ky ankim nuk është shqyrtuar në themel me arsyetimin se përfaqësuesve nuk u ishte deleguar me prokurë e drejta për të bërë ankim.”* Ky konstatim ka qenë i mjaftueshëm për shumicën për të dalë në përfundimin, aspak të argumentuar, se vendimi i Gjykatës së Apelit nuk ka respektuar standardin e arsyetimit dhe se *“... në përputhje me nenin 432 të KPP-së ishte detyrë e Gjykatës së Lartë që të verifikonte dhe shqyrtonte këtë pretendim, duke i dhënë një përgjigje të arsyetuar”*.

15. Po ashtu, gjatë shqyrtimit të pretendimit për cenimin e së drejtës së aksesit nga Gjykata e Apelit, shumica argumenton se: *“... Gjykata e Apelit Tiranë, në vendimin nr. 933, datë 17.12.2007 ka vlerësuar se nuk duhet t'i hyjë shqyrtimit të çështjes në themel dhe, për pasojë, ankimi i kërkuësve nuk duhet pranuar për shkak se është paraqitur nga një përfaqësues pa tagra. Gjykata, referuar rekursit të paraqitur pranë Gjykatës së Lartë, vëren se kërkuësit kanë ngritur pretendimin se kjo vendimmarrje e Gjykatës së Apelit Tiranë u ka cenuar të drejtën kushtetuese të aksesit në Gjykatë për shkak se përfaqësuesi gëzonte tagra të plota për të paraqitur ankimin. Gjykata Kushtetuese, mbështetur në*

standardet kushtetuese të sipërpërmendura, vëren se pretendimi i kërkuarit mbi arsyetimin e Gjykatës së Apelit, edhe pse përfshihet në parashikimet e nenit 432 të Kodit të Procedurës Penale, nuk rezulton të ketë marrë një përgjigje të arsyetuar nga Gjykata e Lartë” (shih prg. 45).

16. Përfundimi i mësipërm i shumicës lidhur me cenimin e standardit kushtetues të arsyetimit të vendimit gjyqësor dhe të së drejtës së aksesit bazohet vetëm në vlerësimin e elementeve të prokurës, veçanërisht të tagrave të përfaqësimit të parashikuara shprehimisht në të. Shumica nuk i evidenton faktet plotësisht, sepse arsyetimi i Gjykatës së Apelit për rrëzimin e kërkesës për rivendosje në afat bazohet edhe në një argument tjetër ligjor të paevidentuar prej shumicës, konkretisht, se: “... mospranimi i ankimit duhet të vendoset edhe për faktin tjetër se kjo çështje është shqyrtuar njëherë në të gjitha shkallët e gjykimit dhe vendimi ka marrë formë të prerë që nga viti 2000”.

17. Po ashtu, shumica është kontradiktore në arsyetimin e vendimit për faktin se merr në shqyrtim edhe pretendimin për cenimin e së drejtës së mbrojtjes gjatë gjykimit në mungesë, edhe pse ky pretendim ka të bëjë me procesin e gjykimit në themel të çështjes, për kundërshtimin e të cilit paraprakisht ka dalë në përfundimin se kërkuarit nuk kanë shteruar mjetet juridike. Shumica vlerëson se “ky pretendim i kërkuarve përbën një aspekt të rëndësishëm kushtetues të procesit të rregullt ligjor ... në këto kushte, referuar rolit të Gjykatës së Lartë në kontrollin e respektimit të standardeve kushtetuese për një proces të rregullt ligjor, çmon se ajo duhet të shprehet për qëndrimin e saj lidhur me pretendimin e mësipërm”.

18. Të arrish në përfundimin se vendimi i Gjykatës së Lartë duhet të shfuqizohet dhe çështja duhet të dërgohet për rishqyrtim në Gjykatën e Lartë, do të thotë, në vlerësimin e shumicës, që Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë të mbajë një qëndrim i cili bie ndesh me praktikën unifikuese të Gjykatës së Lartë, konkretisht me vendimin unifikues nr. 1, datë 20.1.2011 të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë. Në referim të këtij të fundit, pasi çështja është shqyrtuar në Kolegjin Penal të Gjykatës së Lartë, në mungesë të të pandehurit, ky i fundit ose mbrojtësi i tij nuk mund të kërkojë rivendosjen në afat të së drejtës për të ushtruar rekurs ndaj të njëjtit vendim për të cilin Kolegji është shprehur njëherë, me pretendimin se i pandehuri nuk është vënë në dijeni të vendimit ose se ankimi (rekursi) është paraqitur nga bashkëpandehurit e tjerë dhe jo nga vetë kërkuari.

19. Rishqyrtimi i rekursit nga Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë, në kushtet kur ai është shprehur njëherë në lidhje me mospranimin e rekursit të paraqitur nga pala, jo për shkak të paraqitjes së tij tej afatit ligjor (neni 420 i KPP-së), por për shkak të mosekzistencës së shkaqeve të parashikuara nga neni 432 i KPP-së, bie ndesh me parimin e *res judicata* (gjëja e gjykuar), pasi i njëjti Kolegj nuk mund të shqyrtojë dhe shprehet dy herë në lidhje me rekursin e paraqitur nga e njëjta palë kundër të njëjtit vendim të gjykatës së apelit.

20. Bazuar sa më sipër, në rastin në shqyrtim, shumica duhet të pranonte se të pandehurit Protoduari, janë në kushte objektivisht të pamundura për të kërkuar rivendosjen në afat të së drejtës për të ushtruar rekurs ndaj të njëjtit vendim për të cilin Kolegji Penal i Gjykatës së Lartë është shprehur njëherë mbi rekursin e paraqitur nga bashkëpandehurit e tjerë. Shumica, jo vetëm nuk arrin në një përfundim të tillë, por përkundrazi, në shkelje të standardeve të konsoliduara të jurisprudence kushtetuese arrin në përfundime të gabuara si për sa i përket trajtimit të pretendimeve ashtu edhe zgjidhjes përfundimtare të çështjes.

21. Trajtimi nga jurisprudenca kushtetuese e kësaj Gjykate i rasteve të ngjashme me çështjen objekt shqyrtimi, rëndësia që jurisprudenca e GJEDNJ-së u kushton gjykimeve në mungesë, unifikimi i standardeve ligjore nga Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë mbi të tilla problematika, janë arsye kryesore mbi bazën e të cilave vlerësoj se paraqitja e kërkesës për rivendosje në afat, në rastin konkret, nuk është mjeti efektiv dhe i përshtatshëm. Megjithatë, ky vlerësim nuk u mohon aspak kërkuarve Protoduari mundësinë për të rivendosur të drejtën kushtetuese për një proces të rregullt ligjor që ata pretendojnë se u është cenuar për shkak të gjykimit në mungesë në gjykatat e juridiksionit të zakonshëm.

22. Kërkesa për rivendosjen në afat, e parashikuar në nenin 147 të KPP-së, nuk kundërshton, në thelb, vendimin e gjykatës në lidhje me ekzistencën ose jo të shkaqeve të mospranimit të ankimit. Kërkesa për rivendosje në afat është një mjet procedural që u mundëson subjekteve të caktuara të ushtrojnë të drejtën e ankimit, të cilën nuk kanë pasur mundësi ta ushtrojnë brenda afateve ligjore për shkak të rastit faktor ose të forcës madhore. Në kuptim të këtij neni, kërkesa për rivendosje në afat duhet të tregojë se

pavarësisht se subjekti ka treguar të gjithë kujdesin e nevojshëm, depozitimi i ankimit brenda afatit ligjor nuk ka qenë i mundur për shkaqe që nuk vareshin prej vullnetit tij. Në rast se këto shkaqe konsiderohen të ligjshme prej gjykatës që shqyrton kërkesën, ajo i mundëson palës që të ushtrojë ankim duke kundërshtuar vendimin dhe parashtuar shkaqet për të cilat ajo mendon se vendimi nuk është në zbatim të ligjit. Gjykata, e cila shqyrton ankimin e rivendosur në afat, nuk kufizohet në shqyrtimin e elementeve formale të ankimit, përveç atyre për të cilat është bërë rivendosja në afat, por shqyrton dhe shprehet lidhur me thelbin e pretendimeve të palës, duke vendosur përfundimisht sipas përcaktimeve të nenit 428 ose 441 të KPP-së (shih vendimin unifikues nr. 1, datë 20.1.2011 të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë).

23. GJEDNJ-ja në jurisprudencën e saj shprehet se kërkesa për rivendosje në afat të ankimit nga të gjykuar në mungesë duhet të konsiderohet e hapur ndaj dyshimeve, nisur nga vendimet e gjykatave kombëtare në çështje të tjera ku kërkesa e të akuzuarit për rivendosje në afat është rrëzuar, *inter alia*, me arsyetimin se i akuzuari, gjatë seancave gjyqësore *in absentia*, mbrohej nga mbrojtësi i zgjedhur nga familjarët. Për rrjedhojë, GJEDNJ-ja nuk është e bindur se një kërkesë për rivendosje në afat, kur aplikanti është përfaqësuar nga mbrojtësi i zgjedhur nga familjarët, do të kishte perspektiva reale suksesi. Paraqitja e kërkesës në Gjykatën Kushtetuese është një mjet efektiv për të kundërshtuar dënimin *in absentia* (shih vendimin e GJEDNJ-së në çështjen “Shkalla kundër Shqipërisë”, paragrafët 59-62).

24. Në vështrim të sa më sipër, jam e mendimit se paraqitja, vetëm brenda afatit ligjor, e kërkesës në Gjykatën Kushtetuese do të përbënte për kërkuesit mjetin efektiv, që do t’i siguronte akses në gjykimin kushtetues për të parashtuar pretendimet lidhur me cenimin e së drejtës për një proces të rregullt ligjor gjatë gjykimit të themelit të çështjes.

25. Në përfundim, vlerësoj se vendimmarrja e shumicës, në rastin konkret, është në shkelje të parimit të gjësë së gjykuar. Përfundimi i procesit gjyqësor penal në të gjitha shkallët e gjykimit i heq mundësinë Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë për të marrë në shqyrtim rekursin kundër vendimit të dhënë më parë nga ky Kolegj, përveçse në rastet e paraqitjes së kërkesës për rishikimin e vendimit. Në këtë kuptim, arsyetimi i Kolegjit Penal për mungesën e shkaqeve të rekursit nuk përbën cenim të së drejtës për një proces të rregullt ligjor, në vështrim të jurisprudencës së GJEDNJ-së, dhe është në përputhje me unifikimin e praktikës gjyqësore.

26. Për rrjedhojë, mendoj se qëndrimi i shumicës për pranimin, qoftë edhe pjesërisht, të kërkesës dhe për shfuqizimin e vendimit të Kolegjit Penal të Gjykatës së Lartë, është haptazi i gabuar.

Anëtare: Vitore Tusha